

Säger man på båda sätt/sätten?

En studie av substantivets speciesform i nominalfraser
med *båda* eller *vardera* som inledande attribut

Matilda Edgren

Sammandrag

Enligt rådande normer ska det substantiviska huvudordet i nominalfraser som inleds med *båda* eller *vardera* stå i bestämd form. Syftet med den här studien är att undersöka om det verkar pågå en förändring vad gäller de här konstruktionerna, och vilka principer som i så fall verkar styra förändringen. Min hypotes är att utvecklingen går mot en högre acceptans av substantiv i obestämd form i dessa fraser, och att meningens formalitetsgrad och det kontextuella eller naturliga parförhållandet för huvudordets referenter skulle kunna vara faktorer som påverkar språkkänslan.

Genom en elektronisk enkät har jag samlat in bedömningar från informanter i tre olika åldersgrupper, 20–30 år, 50–60 år och 70 år eller äldre, av meningsspar innehållande konstruktionerna med *båda* och *vardera*, där det substantiviska huvudordets speciesform var det enda som skilde meningarna i paret åt. Resultatet visade att det med stor sannolikhet håller på att ske en förändring med båda konstruktionerna mot en högre acceptans av och preferens för obestämd form av substantivet efter *båda* och *vardera*, varav förändringen för *vardera* är längst gången. Formalitet verkar spela roll för de yngre när det kommer till meningarna med *båda* och för de äldre när det kommer till meningarna med *vardera*. I båda fallen innebär ökad formalitetsgrad högre acceptans av obestämd form.

Nyckelord: *båda*, *vardera*, nominalfras, definithet, språkförändring

Innehåll

Sammandrag	2
1 Inledning	4
1.1 Syfte	6
2 Bakgrund	6
2.1 Definitheit och indefinitheit i det svenska språket	7
2.2 <i>Båda</i>	7
2.3 <i>Vardera</i>	9
2.4 Substantivets speciesform efter <i>alla</i>	9
3 Material och metod	11
4 Resultat	13
4.1 Resultat av enkätundersökningen för <i>båda</i>	13
4.1.1 Övergripande resultat	14
4.1.2 Meningarna med adjektivattribut	15
4.1.3 Formalitet	16
4.1.4 Parförhållande och halvgeneriska referenter	18
4.1.5 Halvt lexikaliserade uttryck	21
4.2 Resultat av enkätundersökningen för <i>vardera</i>	23
5 Diskussion	25
6 Avslutning	27
Referenser	28
Bilaga 1: Enkätens utformning	29
Bilaga 2: Meningarna i enkäten	30
Bilaga 3: Sammanställning av enkätsvaren	32

1 Inledning

Språklig förändring sker hela tiden och på alla språkliga nivåer. Ibland över så lång tid att förändringen inte går att skönja för den enskilde språkbrukaren, ibland så snabbt att förändringen blir ämne för diskussion när den enes språkbruk skiljer sig från den andres språkkänsla. Vissa förändringar blir till väldebatterade, snudd på populära språkriktighetsfrågor såsom särskrivning och *bättre än jag/bättre än mig*-frågan, andra kan pågå utan att de flesta märker det. Jag har blivit uppmärksam på ett språkbruk som möjligen är lite nytt och som inte är i linje med beskrivningen i Svenska Akademiens grammatik (1999), hädanefter SAG: substantiv i obestämd form i nominalfraser med *båda* eller *vardera* som inledande attribut.¹ SAG (2:377 resp. 2:384) uppger att huvudordet i nominalfraser som inleds med *båda* eller *vardera* normalt ska stå i bestämd form. Det heter alltså, enligt SAG, snarare att man läser ”båda utbildningarna på heltid” än ”båda utbildningar på heltid”, och att ett körfält är avstängt ”i vardera riktningen” snarare än ”i vardera riktning”. I vissa specifika fall kan *båda* emellertid föregå substantiv i obestämd form. *Båda parter, på båda håll* och *båda sidor* är sådana fasta uttryck som används mycket, men dessa beskrivs alltså i SAG (2:378) som undantag till regeln.

Efter några sökningar i Språkbankens korpusar med texter från sociala medier fann jag några exempel på att konstruktionerna används: ”[...] så ser jag till att riktigt ta tag runt hela henne med *båda armar* när jag ska ge henne en kram”; ”Assimilation medelst sammansmältning innebär ju att *båda grupper* bidrar till slutprodukten”; ”[...] det är som om en flod öppnats i *vardera öga* på mig nu [...]”; ”[...] precis kommer ut från 7-eleven där han köpt ett ex av *vardera kvällstidning*”. I tidnings- och myndighetstexter däremot fann jag nästan inga fall av konstruktionerna med obestämd form, men eftersom stora dagstidningar som regel är noga med att följa rådande normer, och rättskrivningsprogram markerar <*vardera* + substantiv i obestämd form> som grammatiskt inkorrekt, var det kanske inte heller att vänta.

Kan det vara så att det är en språkförändring på gång? Roger Källström (2010) har funnit att användning av substantiv i obestämd form efter totalitetspronomenet *alla* verkar öka, vilket även det strider mot SAG:s beskrivning. Källström gjorde en småskalig undersökning av en grupp studenters acceptans av konstruktionen <*alla* + räkneord + substantiv i obestämd form>, i kombination med sökningar i Parole, en av Språkbankens korpusresurser, och Google, och fann att konstruktionen var vanligare och acceptansen för den högre än vad SAG anger (Källström 2010:146–154).

¹ Min handledare Ulla Stroh-Wollin föreslog detta som ett uppsatsämne.

Om det är så att bruket håller på att förändras, vad är det då som gör att den obestämda formen vinner mark på det här sättet? I vissa fall har fraser med substantiv i obestämd form en något formell prägel, och är vanligare i skrift, t.ex. efter *denna/detta/dessa*. Man skulle knappast säga ”denna chipssort var god”, utan hellre ”den här chipssorten var god”. Också fraser med determinativt pronomen före substantiv i obestämd form och restriktiv relativsats kan låta rätt formella. I talspråk skulle man nog inte tala om ”dom chips som vi köpte igår”, utan hellre ”dom chipsen som vi köpte igår”. Skulle det kunna vara så att den här typen av konstruktioner med obestämd form har lett till att obestämd form efter *båda* och *vardera* inte alls låter fel, utan bara mer formellt, och alltså – i enlighet med gemene mans språksyn – mer korrekt?

Båda är ett totalitetspronomen som för tanken på något bekant och bestämt – hundra procent av två identifierbara ting – därför kan man säga att pronomenet semantiskt har en inneboende definithet, varför det efterföljande substantivet också vanligtvis står i bestämd form. I de undantagsfall som finns (*båda parter*, *båda sidor* och *båda håll*) förekommer referenterna i fråga ofta naturligt eller kontextuellt i par. Skulle obestämd form accepteras i högre grad även i andra fall då referenterna i fråga naturligt eller kontextuellt förekommer i par, som t.ex. en individs två händer eller de två målvakter som är involverade i de sporter där två lag tävlar mot varandra? *Vardera* syftar inte nödvändigtvis på referenter i dualis, som *båda* gör, men används ändå ofta om just två referenter. Kan kontextuell eller naturlig parförekomst påverka preferensen åt det indefinita hållet även här?

Enligt de gängse beskrivningarna av nominalfraser som inleds med *båda* framstår det initiala pronomenet inte i sig som en formellt definit markör. I stället krävs att den del av nominalfrasen som står efter *båda* uttrycker definithet, i praktiken att den inleds med en definit konstituent. Om inte ett substantiv i bestämd form följer direkt på *båda* som i *båda böckerna*, bör där finnas en definit (så kallad) determinerare. Den kan vara ett demonstrativt pronomen som i *båda de här/där böckerna* eller *båda dessa böcker* eller ett possessivt pronomen som i *båda mina böcker*, men även en pre-adjektivisk bestämd artikel som i *båda de intressanta böckerna*. Av denna anledning vore det också intressant att undersöka hur språkbrukare reagerar på meningar konstruerade med ett adjektiv direkt efter *båda* i frasen. Ledet efter *båda* skulle då inte inledas med någon markering som traditionellt klassas som formellt definit. Som hypotes kan man tänka sig att den som accepterar *båda böcker* också kan acceptera *båda intressanta böcker*. Men frågan är hur den som menar att det heter *båda böckerna* ställer sig till *båda intressanta böckerna*.

1.1 Syfte

I den här uppsatsen undersöker jag hur informanter reagerar på olika typer av nominalfraser med *båda* eller *vardera* som inledande attribut beroende på om huvudordet har bestämd eller obestämd form. Mitt syfte är att ta reda på om det finns belägg för att det håller på att ske en förändring mot högre acceptans av obestämd form av det substantiviska huvudordet i dessa fraser, och vilka principer som i så fall styr förändringen.

Undersökningen bygger på följande frågeställningar.

1. Gör yngre och äldre olika bedömningar när det kommer till vilka konstruktioner de accepterar och vilken de föredrar?
2. Spelar graden av språk- och kontextmässig formalitet någon roll för bedömningen?
3. Spelar det någon roll för bedömningen om referenterna naturligt eller kontextuellt förekommer i par?
4. Spelar det någon roll för bedömningen om *båda* följs av ett adjektivattribut?

2 Bakgrund

Eftersom resonemanget kring vilken speciesform ett substantiv ska ha i olika sammanhang är en fråga om definithet kommer denna aspekt att behandlas inledningsvis i det här kapitlet. Därefter redogör jag för tidigare forskning och beskrivningar av hur *båda* och *vardera* fungerar grammatiskt. Utöver det som står skrivet i SAG och Svenska Akademiens Ordbok (hädanefter SAOB) har det inte undersökts särskilt ingående hur det verkar förhålla sig med *båda*:s och *vardera*:s möjliga definitiva markering, och det finns inte mycket forskning att bygga vidare på i den här frågan. Det finns dock en del småskalig forskning om substantivets speciesform efter *alla*, som är relevant eftersom *båda*, liksom *alla*, är ett totalitetsangivande pronomen.² Denna forskning redogör jag för avslutningsvis i det här kapitlet.

²Likheten avser i första hand när *båda* används som inledande attribut, inte efter t.ex. bestämd artikel eller possessivt attribut, då *båda* snarast betonar att antalet är två; se vidare nedan.

2.1 Definitet och indefinitet i det svenska språket

Definitet och indefinitet i svenskan avser både en semantisk och en strukturell indelning av nominalfraser. Om en nominalfras är semantiskt definit följer att den också har en definit struktur. Semantiskt definit är en nominalfras om talaren kan förvänta sig att lyssnaren kan identifiera den eller de referenter som beskrivs i nominalfrasen med hjälp av vad SAG (3:155) kallar *identifikationsramen*. Identifikationsramen ska förstås som det abstrakta rum vi – talare och lyssnare – befinner oss i vid en given tidpunkt och i ett givet sammanhang. I vissa fall kan referenten identifieras utifrån kontexten. Därför kan man alltid säga *solen* i bestämd form, och likaså be om *mjölken* om man pratar med en person vid samma bord. I andra fall identifieras referenten genom vad som tidigare sagts eller skrivits: *Matilda har skrivit en uppsats. Uppsatsen handlar om substantivets speciesform i nominalfraser som inleds med båda eller vardera* (jfr SAG 3:155).

Strukturell definitet innebär att en nominalfras förstås som definit om den innehåller minst ett led som är definit (SAG 3:14). Att substantivet står i bestämd form är ett sätt att markera att en fras är definit, men det kan även framgå av andra konstituenten. Possessiva attribut och vissa determinerare, bl.a. *dess*, medför till exempel definitet och kräver respektive tillåter att substantivet står i obestämd form.

2.2 Båda

Enligt SAG (2:380) är *båda* ett pronomen med specifik definit referens, som understryker att man avser ”inte bara den ena utan båda referenterna i en textuellt eller situationellt given grupp bestående av två”. Denna beskrivning kan emellertid problematiseras. I satsen ”hon var tvungen att använda båda händerna” stämmer beskrivningen. Men i satsen ”den här typen av förpackning måste öppnas med båda händerna” avses ju inga specifika händer. Man skulle kunna säga att frasen *båda händerna* här är generisk i den bemärkelsen att utsagan avser en generell sanning. Jag får anledning att återkomma till denna aspekt nedan.

Formen *bägge* som är synonym med *båda* förekommer också, men är mindre vanlig i skrift (SAG 2:377) och har för vissa språkbrukare en lägre stilprägel än *båda*, varför jag har valt att konsekvent endast undersöka *båda* i den här uppsatsen.

I artikeln ”Om relationen mellan ordföljd och betydelse hos framförställda attributiva bestämmningar till substantiviska huvudord” presenterar Bengt Loman (1956) ett positionsschema (se Lomans modell i figur 1) som är behjälpligt för att förklara hur *båda* förändras semantiskt

beroende på hur det konstrueras syntaktiskt. Loman beskriver hur framförställda attribut kan sägas fungera i positionsklasser (PK). I den första positionsklassen återfinns attribut som anger totalitet, i den andra positionsklassen står determinativa attribut, i den tredje possessiva attribut, i den fjärde kvantitativa attribut, i den femte selektiva och i den sjätte komparativa attribut (Loman 1956:232), se figur 1.

Bestämningsfält						Beskrivning	Kärnfält
PK 1.	PK 2.	PK 3.	PK 4.	PK 5.	PK 6.		
<i>alla</i>	–	–	–	<i>andra</i>	–	<i>fina</i>	<i>klänningar</i>
<i>alla</i>	–	<i>hennes</i>	<i>många</i>	–	–	–	<i>bedrifter</i>
<i>hela</i>	–	–	–	<i>första</i>	–	–	<i>halvleken</i>
–	–	–	<i>många</i>	<i>andra</i>	<i>sådana</i>	–	<i>händelser</i>
–	<i>dess</i>	–	<i>båda</i>	–	–	–	<i>anledningar</i>
<i>båda</i>	<i>de</i>	–	–	–	–	<i>möjliga</i>	<i>kandidaterna</i>
<i>båda</i>	–	–	–	–	–	–	<i>böckerna</i>

Figur 1. Ordföljden i nominalfraser enligt Loman 1956.

Denna uppställning förklarar att *båda* i den första positionen (totalitet) konstituerar en semantiskt slutna grupp som är frånskild *båda* i den fjärde positionen, där *båda*:s syfte är att ange kvantiteten två. Eftersom *båda* i position 4 inte styr substantivets speciesform – jämför *de här båda sätten* och *dess båda sätt* – är det inte den typen jag är intresserad av att undersöka, utan jag undersöker enbart *båda* i den initiala positionen.

Båda som totalitetspronomen betyder ungefär ”de två”, med fokus på totaliteten snarare än att det är just antalet *två* som avses. Om referenten naturligt eller kontextuellt förekommer i par kan substantivet sakna bestämd artikel i vissa specifika fall. Detta syns till exempel i de fasta uttrycken *båda parter* och *båda sidor*. Även om *parter* och *sidor* kan vara fler än två så tänker man dem ofta i par om två. I avhandlingen *Om användningen av bestämd slutartikel i svenskan* skriver Karl Ågren (1912) om fenomenet med slopad bestämd slutartikel i just dessa fall där ”en tvåsidighet ligger i sakens natur”. Exempel som Ågren tar upp är, förutom de bekanta *båda parter* och *båda sidor* även *på båda ändar*, *på båda axlar*, *med bägge händer* (Ågren 1912:56–58). Detta skulle kunna förklaras med att defnitheten i dessa fall är så uppenbar att den inte behöver styrkas ytterligare med bestämd form. Att <*båda* + obestämd form> länge har förekommit i vissa mer eller mindre fasta fraser skulle även kunna tänkas ha att göra med att de

används med ”halvgenerisk” referens, eller kan tolkas som icke-specifika, och därför inte kräver definitmarkering. En mening som ”Det är bra om *båda parter* är överens” kan t.ex. ses som halvgenerisk i och med att man kan hävda att det som regel alltid är bra om båda parter är överens.

2.3 *Vardera*

Vardera är ett så kallat distributivt pronomen som har uppstått genom en lexikalisering av en grupp av ord med ett pronomen som första led (SAG 2:245). Den inre neutrumböjningen *vartdera* slopas ofta till förmån för utrumformen *vardera* (SAG 2:383), varför jag fortsättningsvis kommer att fokusera på utrumformen. Ordets etymologi blir intressant här i och med att det bidrar med en förklaring till varför man traditionellt har tänkt sig att *vardera* måste stå med substantiv i bestämd form. Enligt SAOB går det att spåra *vardera* bakåt i historien till fornsvenskans *hvar thera*. *Hvar* ska här förstås ungefär som ’var och en’ och *thera* är plural, genitiv av *then* (= nusv. *den*). *Hvar thera* betyder först ungefär ’var och en av dem’. Sedermera utvecklas detta till det sammansatta *hvarthera* > *vardera*. Från början fungerar *vardera* självständigt och inbegriper betydelsen ’av dem’, men nästa steg i utvecklingen är att ordet kan ha betydelsen ’var och en’ och sedan följas av ett partitivt attribut med <*av* + substantiv i bestämd form pluralis>, en konstruktion som SAOB exemplifierar med en mening från Upplands Dombok 2.56: *Huardere af Bröderenne hade sitt säthes hemenn* (år 1579). Med tiden försvinner partitivattributet och vi får konstruktionen <*vardera* + substantiv i bestämd form plural>. Därefter utvecklas denna konstruktion i sin tur till <*vardera* + substantiv i bestämd form singular>, möjligen för att *vardera* har singular karaktär och att det därför känts naturligt att det efterföljande substantivet skulle vara kongruent med det (SAOB: *vardera*).

2.4 Substantivets speciesform efter *alla*

Roger Källström (2010) redogör i uppsatsen ”Alla 65 år” för sin undersökning av en typ av nominalfras som han hade uppmärksammat: <*alla* + räkneord + substantiv i obestämd form>, alltså t.ex. *alla fyra lärare* eller *alla 65 år*. Han undersökte hur vanlig den här varianten är i förhållande till de mer välbekanta <*alla* + *de* + räkneord + substantiv i bestämd form>, t.ex. *alla de 65 åren*, och <*alla* + räkneord + substantiv i bestämd form>, t.ex. *alla 65 åren*. Han undersökte också hur väl konstruktionstypen ”alla 65 år” accepteras av språkbrukare, om användningen av den verkar öka, samt om det finns kontexter som gynnar användningen av den.

SAG uppger att konstruktionen med bestämd artikel och substantivet i bestämd form (som i ”alla de 65 åren”) är den vanligaste och att även en variant utan bestämd artikel (som ”alla 65 åren”) förekommer. Om konstruktionen utan såväl bestämd artikel som bestämdhetsmarkerat huvudord (som ”alla 65 år”) står det i del 2 av SAG att den ”inte så gärna” används (SAG 2:372) och i del 3 att substantivet i dessa fraser normalt måste ha bestämd form men att obestämd form tycks bli vanligare (SAG 3:25). Genom en acceptabilitetsundersökning, samt genom sökningar i Språkbankens Parole-korpus och Google fick Källström fram materialet för sin undersökning. Acceptabilitetsundersökningen utförde han i form av en enkät med exempelmeningar som han distribuerade till 86 studenter vid Göteborgs universitet. Han ville därigenom få fram i hur hög grad studenterna accepterade konstruktionen ”alla 65 år”, samt hur den språkliga kontexten påverkar acceptansen.

Sökningarna i Parole gav ett resultat som inte är i linje med SAG:s beskrivning. Konstruktionen ”Alla de 65 åren”, vilken SAG beskriver som den mest grundläggande, var mindre vanlig än ”alla 65 åren” (som var med stor marginal vanligast förekommande), och ”alla 65 år”, vilken SAG beskriver som en ovanlig variant, var nästan lika vanlig som ”alla de 65 åren”. Källström fann även att konstruktionen ”alla 65 år” verkade gynnas av att följas av en restriktiv relativsats, medan den vanligaste typen ”alla 65 åren” aldrig följdes av en sådan. Även Google-sökningen gav stöd för att typen ”alla 65 år” skulle ha blivit vanligare på senare år. Där var det typen ”alla 65 år” som var med stor marginal vanligast. Den återfanns bland annat ofta på webbsidor med produkt- och prisjämförelser, t.ex. *Visa alla 65 produkter*. I dessa fall är urvalsmängden introducerad medan det exakta antalet är obekant.

I acceptabilitetsundersökningen fick studenterna bedöma 18 meningar där de olika frastyperna varierades. Resultaten tyder på att studenterna accepterar de två frastyperna med bestämd form av substantivet i ungefär lika hög grad. Frastypen med substantiv i obestämd form accepterades i betydligt lägre grad, men många av studenterna ansåg ändå att den var gångbar. Högst acceptans fick frastypen ”alla 65 år” i de fall där urvalsmängden var introducerad men inte antalet. I de fallen är konstruktionen lika accepterad som de andra två frastyperna.

Sammantaget gav alltså Källströms undersökning resultatet att konstruktionen ”alla 65 år” är mycket vanligare än vad SAG uppger, samt att det finns kontexter som tycks gynna användningen. Dels tycks konstruktionen gynnas av att följas av en restriktiv relativsats, som i ”Alla sju hundvalpar som lämnades till polisen har nu fått nya hem”, och dels av att urvalsmängden är introducerad men antalet obekant, som i ”Alla 248 rum på detta 4-stjärniga hotell har all komfort [...] som du har hemma” (Källström 2010:146–154).

3 Material och metod

Jag har utfört en acceptabilitets- och preferensundersökning i form av en digital enkät (se bilaga 1) som jag utformade med hjälp av Google Formulär. Resultatet från enkäten utgör mitt material för undersökningen. Eftersom jag ville se om det finns belägg för en språkförändring ville jag undersöka om språkbrukare från olika generationer verkar göra olika bedömningar. Därför distribuerade jag enkäten via internet till personer i tre olika åldersgrupper: 20–30 år, 50–60 år, och 70 år och äldre. De flesta av informanterna är från min bekantskapskrets och några av informanterna fick jag kontakt med genom personer i min bekantskapskrets. Den äldsta åldersgruppen består av 17 informanter och de två andra av 22 informanter vardera. Jag har inte samlat in andra aspekter av mina informanters identitet, såsom utbildningsnivå och kön. Man kan inte utesluta att t.ex. utbildningsnivå kan spela en viss roll för hur man bedömer enkätmeningarna, men om en språkförändring är på gång bör åldern vara överordnad andra informantens egenskaper. Det har heller inte varit möjligt att inom ramen för denna uppsats göra en mer detaljerad studie.

Jag utformade 28 meningsspar innehållande nominalfraser med *båda* och *vardera* som inledande attribut till det substantiviska huvudordet. Det enda som skilde meningarna åt var det substantiviska huvudordets speciesform. Informanterna ombads för varje meningsspar att först bedöma varje mening för sig efter skalan acceptabel – tveksam – oacceptabel. Därefter fick de fylla i vilken av meningarna som var att föredra, så att jag kunde uttyda vilken mening de tyckte var bäst även om de hade ansett att båda var acceptabla (eller oacceptabla). I slutet av enkäten hade informanterna möjlighet att uttrycka sig fritt om de ville kommentera sina svar.

I enlighet med mina frågeställningar utformade jag olika kategorier av meningar. Jag ville ta reda på om acceptansen av och preferensen för obestämd form ökar ju högre den språkliga och kontextuella formaliteten är. Därför är hälften av alla meningarna formella i det avseendet att de skulle kunna återfinnas i t.ex. ett nyhetsreportage. Eftersom jag ville undvika att meningarna lät uppdiktade tog jag meningarna från Språkbankens korpusar med tidningstexter. Den andra hälften av meningarna är informella vad gäller kontext och språk. I den kategorin var tanken att de skulle låta som något man skulle kunna säga till en vän i ett vardagligt samtal. Därför är dessa meningar hämtade från Språkbankens korpusar med texter från sociala medier. För att meningarna inte skulle bli för långa eller te sig märkliga på något sätt modifierade jag vissa något.

För att jag skulle kunna undersöka huruvida identifikationsramen verkar kunna påverka valet av speciesform är substantiven i hälften av alla meningarna sådana att de naturligt eller kontextuellt förekommer i par, t.ex. *De svenska reglerna ger båda föräldrarna/föräldrar samma rätt att vara hemma med sina barn*. I den andra hälften av meningarna förekommer substantivet inte i par vare sig naturligt eller kontextuellt: *På påskafton fick barnen varsitt påskägg med femton godisbitar i vardera ägg/ägget*.

Av meningarna konstruerade med *båda* ville jag se om det kunde ha någon inverkan på språkkänslan om det fanns ett adjektivattribut mellan *båda* och det substantiviska huvudordet. Den här konstruktionen är dock tämligen ovanlig – lägger man till ett adjektivattribut lägger man vanligen också till en determinerare – och det är möjligt att informanterna inte föredrar något av alternativen med den konstruktionen. Åtta av de tjugo meningarna med *båda* konstruerade med adjektivattribut.

I enlighet med vilka variabler jag undersöker såg jag till att meningarna fördelade sig på 12 kombinationer utifrån stil (formell – informell) och adjektivförekomst (gäller endast efter *båda*) samt med hänsyn till om referenterna kunde uppfattas som ett naturligt par eller inte.

För *båda* fördelar sig meningarna på följande kombinationer:

- A. Formell stil – utan adjektiv – naturlig eller kontextuell parförekomst
- B. Formell stil – utan adjektiv – ej naturlig eller kontextuell parförekomst
- C. Informell stil – utan adjektiv – naturlig eller kontextuell parförekomst
- D. Informell stil – utan adjektiv – ej naturlig eller kontextuell parförekomst
- E. Formell stil – med adjektiv – naturlig eller kontextuell parförekomst
- F. Formell stil – med adjektiv – ej naturlig eller kontextuell parförekomst
- G. Informell stil – med adjektiv – naturlig eller kontextuell parförekomst
- H. Informell stil – med adjektiv – ej naturlig eller kontextuell parförekomst

För *vardera* fördelar sig meningarna på följande kombinationer:

- I. Formell stil – naturlig eller kontextuell parförekomst
- J. Formell stil – ej naturlig eller kontextuell parförekomst
- K. Informell stil – naturlig eller kontextuell parförekomst
- L. Informell stil – ej naturlig eller kontextuell parförekomst

För en fullständig uppställning av vilka meningar som ingår i grupperna, se bilaga 2.

För att uppmuntra informanterna att bedöma varje mening utifrån sin egen språkkänsla, och undvika att de anade en regel (t.ex. att ledet efter *båda* i frasen ska vara definit) och konsekvent svarade i enlighet med den, blandade jag upp meningarna med några fraser där det är vedertaget sedan länge att substantivet kan stå i obestämd form: de lexikaliserade *båda parter*, *båda sidor* och *båda håll*. Meningarna inom de olika grupperna A–L blandades dessutom i enkäten och de olika meningsparen hade ömsom alternativet med bestämd form först, ömsom det med obestämd form först.

4 Resultat

I det här avsnittet presenterar jag resultatet av acceptans- och preferensundersökningen. Jag börjar med att behandla resultatet för meningarna konstruerade med *båda* i avsnitt 4.1, och tar upp meningarna med *vardera* i avsnitt 4.2.

4.1 Resultat av enkätundersökningen för *båda*

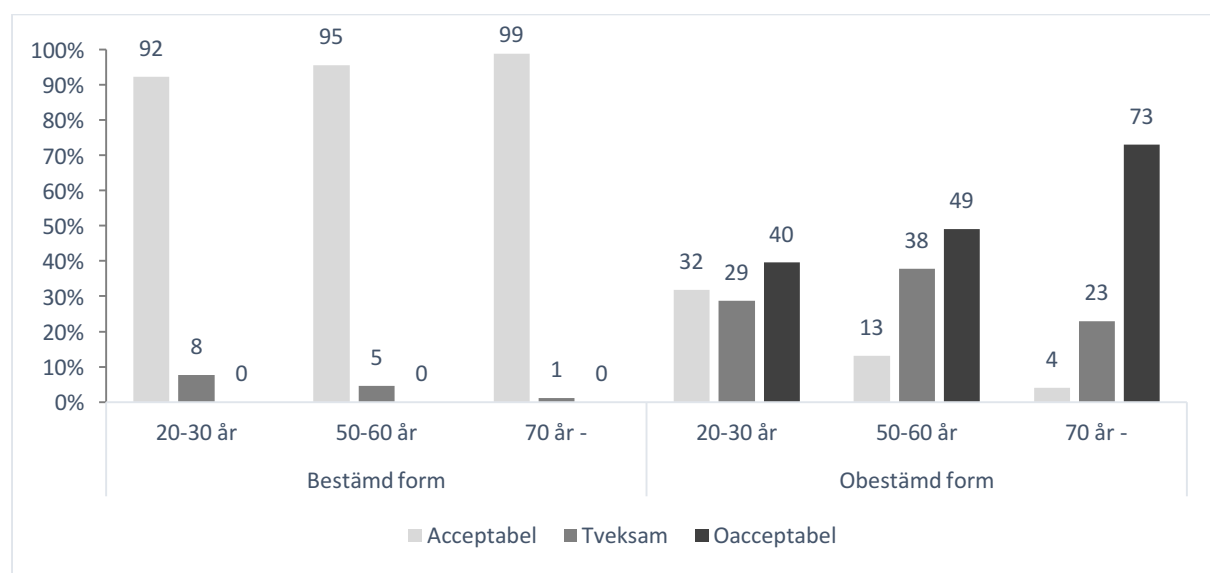
I redogörelsen nedan för acceptansen av och preferensen för bestämd och obestämd form av substantivet efter *båda* har jag delat in materialet i två grupper, nämligen meningar utan adjektiv, dvs. grupperna A–D, respektive meningar med adjektiv, dvs. grupperna E–H. I avsnitt 4.1.1 redogör jag för informanternas bedömningar av meningarna i grupp A–D, och i avsnitt 4.1.2 följer en redogörelse för bedömningarna av meningarna i grupp E–H. Som beskrivet ovan var meningsgrupperna E–H i enkäten konstruerade med ett adjektiv mellan *båda* och det substantiviska huvudordet, med avsikt att ta reda på hur informanterna ställde sig till den typen av konstruktion. Eftersom det visade sig att förekomsten av adjektiv i hög grad påverkar bedömningen har jag inte velat dra några slutsatser om de andra variabler som testades med utgångspunkt i dessa meningar. Variablerna formalitet och parförekomst undersöks därmed enbart utifrån utfallet i grupp A–D. Utfallet för dessa variabler presenteras i avsnitt 4.1.3 respektive 4.1.4.

Eftersom det som väntat råder hög acceptans i alla åldersgrupperna av de halvt lexikaliserade uttrycken *båda parter*, *båda sidor* och *båda håll* skulle det bli missvisande att ha med dem i statistiken för hur väl informanterna accepterar obestämd form efter *båda*. Det innebär att resultatet från de tre meningar som gäller *båda parter/parterna*, *båda sidor/sidorna* och *båda*

håll/hållen inte ingår i den huvudsakliga redovisningen. De behandlas i stället för sig i avsnitt 4.1.5.

4.1.1 Övergripande resultat

Figur 2 nedan visar de tre åldersgruppernas acceptansbedömning av bestämd (till vänster) respektive obestämd (till höger) form av substantivet i nominalfraser med inledande *båda* i meningarna A–D.

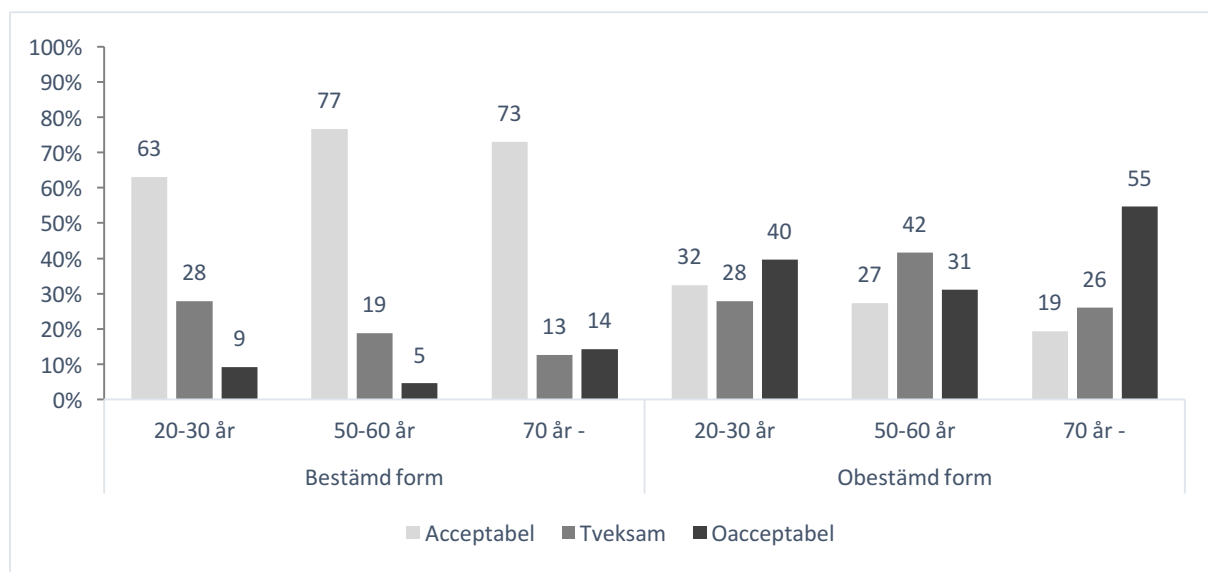

Figur 2. Acceptansbedömning av meningarna A–D.

Av figur 2 framgår att nästan alla informanter accepterar meningarna med bestämd form i grupp A–D, även om man kanske kan skönja en utveckling mot viss tveksamhet bland de yngre. Den intressantaste skillnaden mellan informantgrupperna gäller deras bedömning av meningarna med obestämd form. De yngre informanterna accepterar i högre grad än äldre substantiv i obestämd form i nominalfraser med inledande *båda*. 32 % av informanterna i 20–30-årsåldern accepterar konstruktionen, medan det i mellangruppen är 13 %, och i den äldsta gruppen 4 % som gör det. Bland de äldsta informanterna är det också många, 73 %, som tycker att denna konstruktion är oacceptabel, medan det i den yngsta gruppen bara är 40 % som tycker att konstruktionen, vilken alltså inte har någon markering som traditionellt klassificerats som definit, är oacceptabel.

4.1.2 Meningarna med adjektivattribut

Som framgår av figur 3 var informanterna mer osäkra och ambivalenta i sina bedömningar av meningarna med adjektivattribut.

Figur 3. Acceptansbedömning av meningarna E–H (med adjektivattribut).

Syftet med att testa hur informanterna reagerade på nominalfraserna med ett adjektiv mellan ett inledande *båda* och det substantiviska huvudordet var inte minst att tvinga fram ett svar på huruvida informanterna accepterar *båda* när bestämd artikel saknas före <adjektiv + huvudord i bestämd form>. I meningarna utan adjektiv kan vissa informanters acceptans av obestämd form efter *båda* ses som ett tecken på att *båda* håller på att få en formellt definithetsmarkerande funktion. För dessa informanter var min hypotes att obestämd form efter *båda* skulle vara ungefär lika acceptabel i meningar med adjektivattribut som i meningar utan. Däremot lämnade jag det öppet hur informanterna skulle ställa sig till de meningsvarianter där substantivet stod i bestämd form.

Av resultatet i figur 3 att döma bekräftas min hypotes när det gäller bedömningen av meningar innehållande nominalfraser med huvudord i obestämd form endast för den yngsta informantgruppen. De gör i stort sett samma bedömning av obestämd form som i grupp A–D enligt figur 2. De äldre informanterna tycks däremot acceptera obestämd form i högre grad i meningar med adjektiv än utan. Generellt gäller en lägre acceptans för meningarna med bestämd form när de föregås av adjektiv än när de inte gör det, vilket väl var förväntat. Ändå är acceptansen relativt hög.

Resultatet som det framkommer i figur 3 är delvis förbryllande. Många av de äldsta informanterna accepterar bestämd form av substantivet i meningarna med adjektivattribut, men de accepterar nästan aldrig obestämd form av substantivet i meningarna utan adjektivattribut. Om de äldsta informanterna inte accepterar *båda* som definit determinerare i meningarna utan adjektiv borde de rimligtvis inte acceptera konstruktionerna med adjektiv över huvud taget, oavsett vilken speciesform substantivet har.

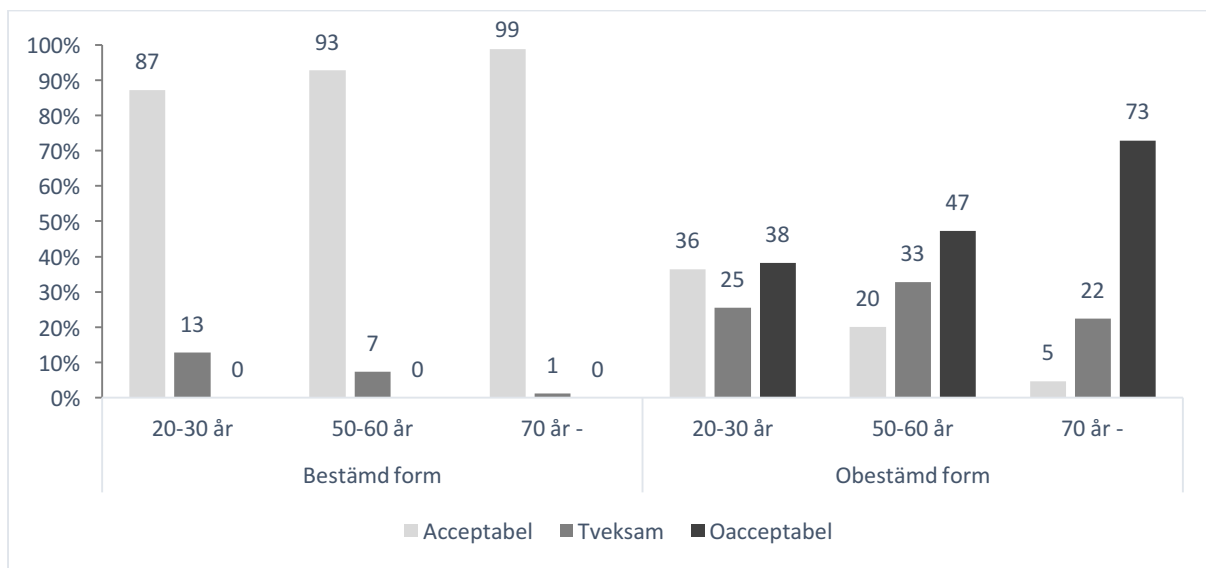
Värt att fundera över i detta sammanhang är dock hur informanterna uppfattade enkäten. Jag informerade i instruktionstexten till enkäten att de skulle bedöma meningarna var för sig, men möjligen hade de ändå inställningen att ett alternativ skulle vara fel och ett rätt. I de andra kategorierna fanns det alltid ett alternativ som var otvetydigt acceptabelt, därför är det rimligt att de skulle tänka att det alltid fanns ett ”rätt”. Några informanter har dock svarat att båda alternativen med adjektivattribut är oacceptabla, eller att ett är tveksamt och ett oacceptabelt, men de allra flesta har svarat att ett är acceptabelt och ett är oacceptabelt. Många accepterade meningen ”*Båda små tvillingarna* låg och sov tungt i vagnen” och hade svårare att acceptera ”*Båda små tvillingar* låg och sov tungt i vagnen”, men hade de fått meningen med substantivet i bestämd form i meningspar med ”*Båda de små tvillingarna* låg och sov tungt i vagnen” hade de kanske markerat den senare som acceptabel och varit mer osäkra på meningen utan *de*. Några av informanterna har skrivit i kommentarsfältet i slutet av enkäten att de saknade ordet *de*, och en har till och med sagt att han la till *de* i huvudet och bedömde meningarna på så sätt.

Generellt kan jag se ett mönster i informanternas enkätsvar som tyder på att de äldsta informanterna mer än de två andra grupperna verkar ha förhållningssättet att ett alternativ är rätt och ett är fel. Det är till exempel vanligare bland informanterna i de andra grupperna att svara att båda alternativen var acceptabla.

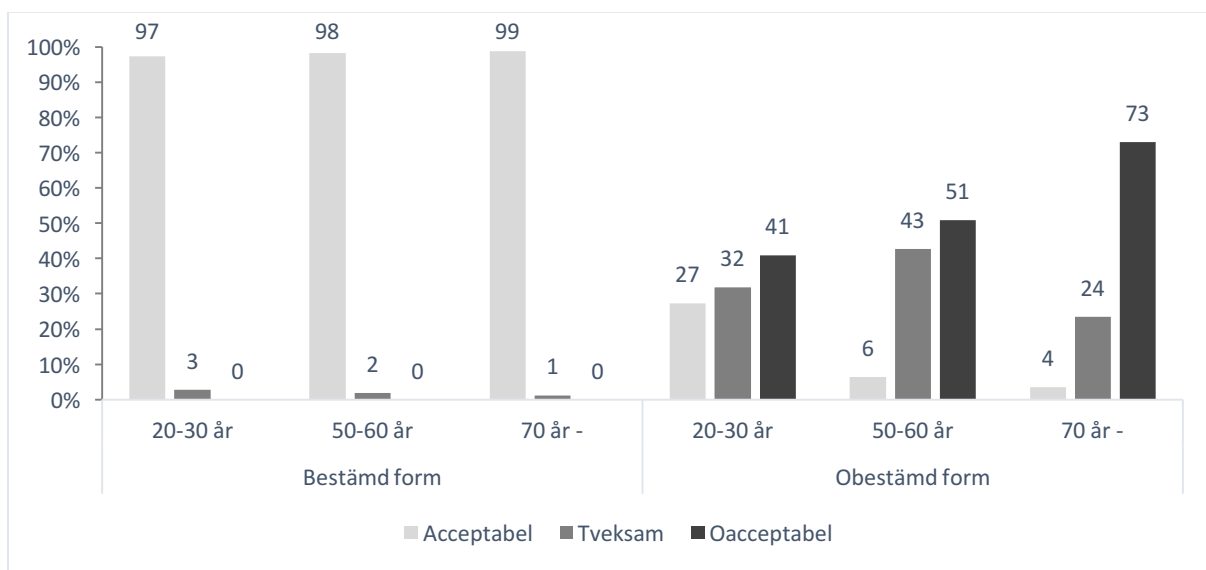
Utfallet när det gäller meningarna med adjektivattribut måste mot bakgrund av de nämnda komplikationerna tolkas rätt försiktigt. Samtidigt är acceptansen så pass hög att man ändå kan se det som ett tecken på att *båda* börjar accepteras som definit determinerare. Det är uppenbart att de allra flesta informanterna inte tycker att konstruktionen är helt otänkbar.

4.1.3 Formalitet

I detta avsnitt presenteras informanternas acceptansbedömningar av de meningar i A–D som har formell karaktär i figur 4, och de som har informell karaktär i figur 5.

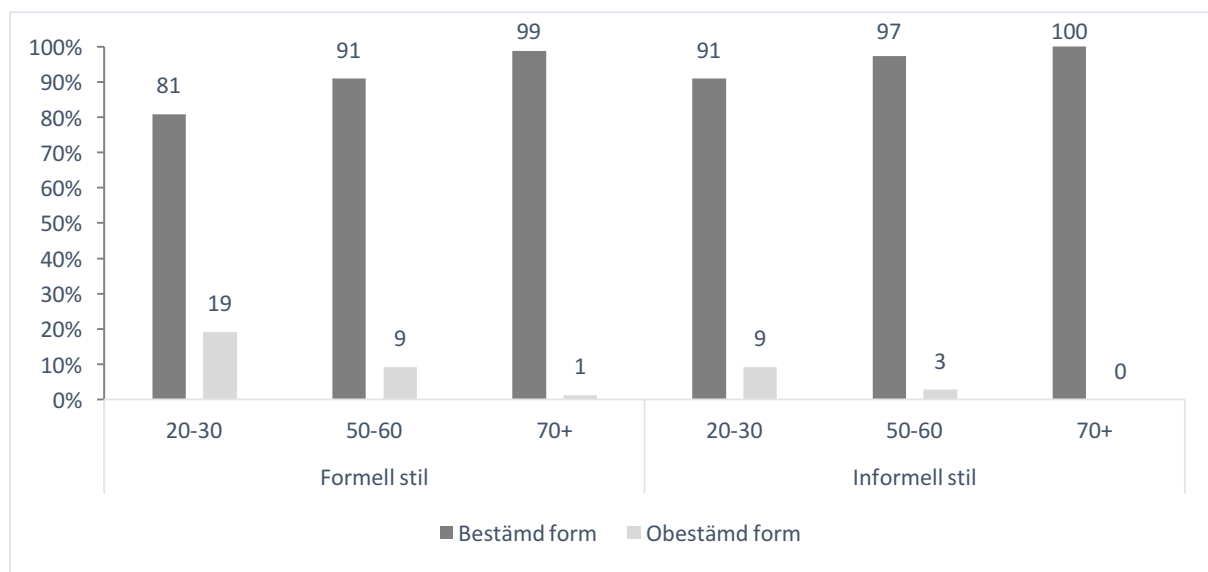
Figur 4. Acceptansbedömning av de formella meningarna konstruerade med båda

Figur 5. Acceptansbedömning av de informella meningarna konstruerade med båda

Det är tydligt även här att ju yngre informanterna är, desto mer accepterande är de av substantiv i obestämd form efter *båda*. Att döma av hur den yngsta åldersgruppen och mellangruppen har bedömt meningarna verkar de vara mer benägna att acceptera att substantivet står i obestämd form om meningen har formell karaktär. 36 % av den yngsta gruppen och 20 % av mellangruppen accepterar obestämd form i formella meningar och i informella meningar är det 27 % av de yngsta och 6 % av informanterna i mellangruppen som accepterar obestämd form. Informanterna i den äldsta åldersgruppen är de som minst varierar sina svar beroende på vilken formalitetsgrad meningen har. Tendensen är så gott som omärkbar i det här materialet.

I figur 6 redovisas informanternas preferensbedömningar av meningarna A–D. Till vänster i figuren visas vilken speciesform de olika åldersgrupperna prefererar om meningens formella karaktär, och till höger visas preferensbedömningen av meningarna med informell karaktär.

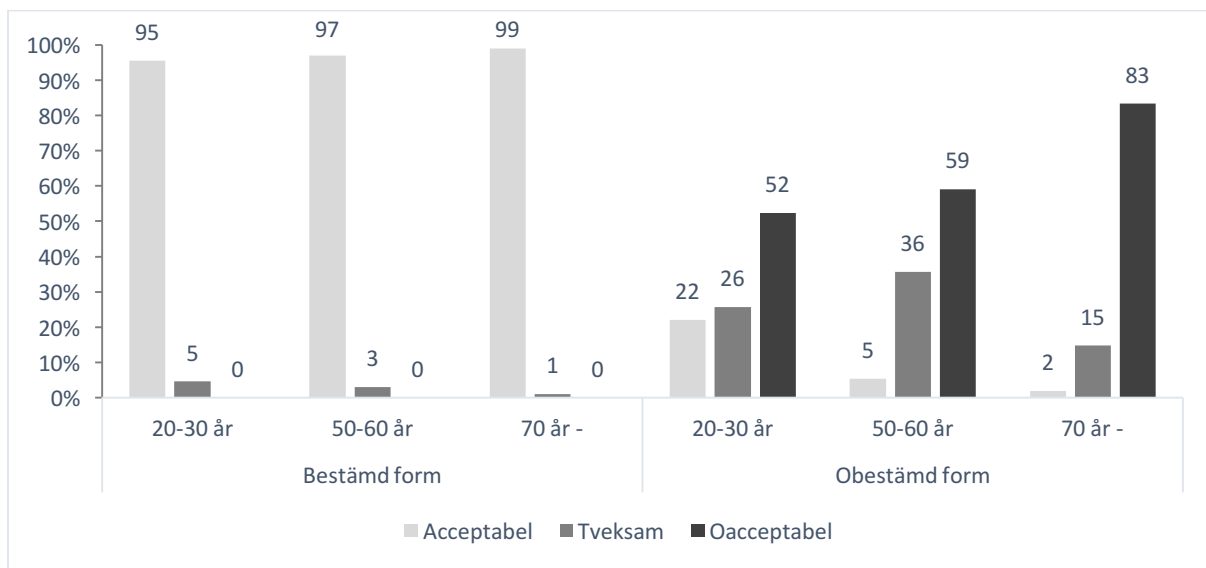

Figur 6. Preferensbedömning av meningarna A-D (formalitet)

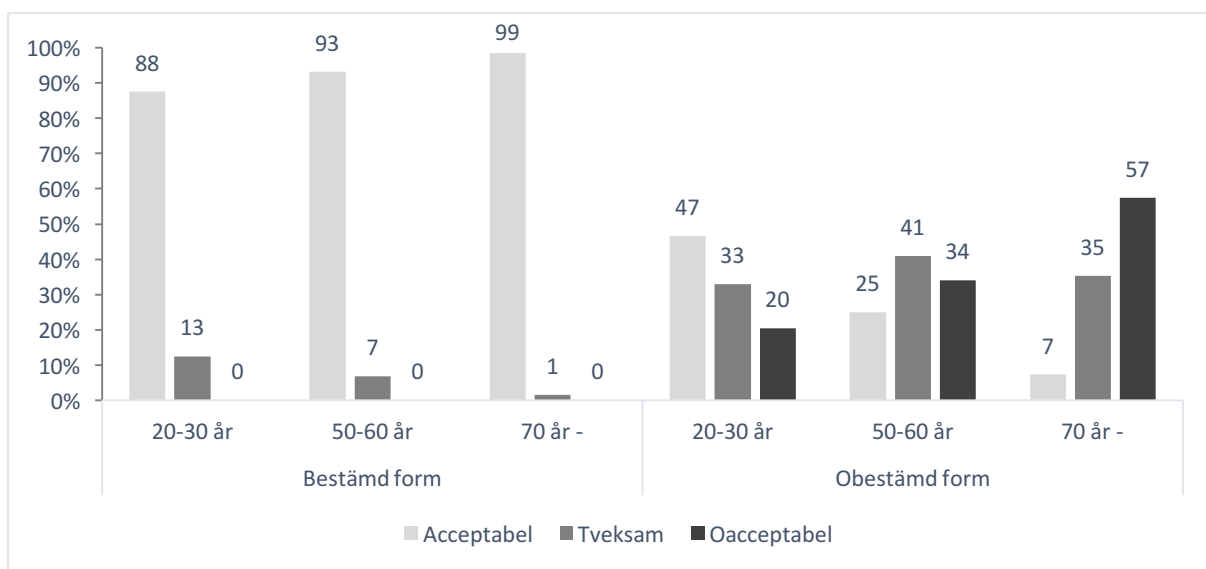
Att 19 % av de yngsta informanterna och 9 % av mellangruppen inte bara accepterar utan faktiskt prefererar obestämd form av substantivet efter *båda* om meningens formella karaktär stöder hypotesen att det sker en språkförändring, samt att formalitetsgrad verkar påverka språkbrukarnas val av speciesform efter *båda* i den här typen av nominalfraser.

4.1.4 Parförhållande och halvgeneriska referenter

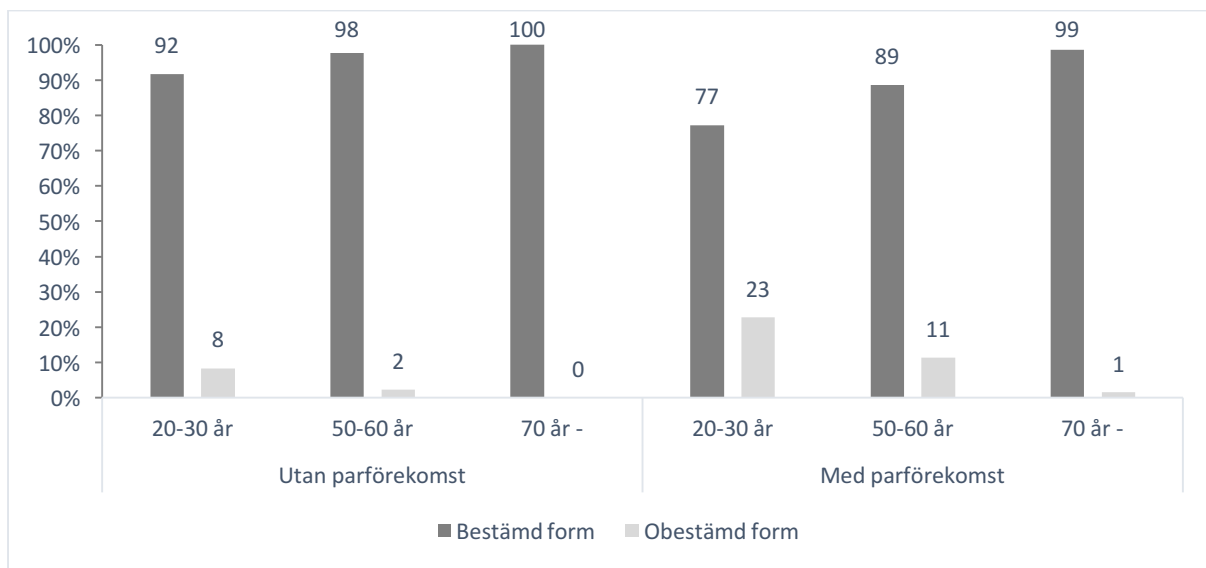
Figur 7 visar informanternas acceptansbedömningar av de fall där *båda* inleder en nominalfras som avser referenter som naturligt eller kontextuellt förekommer i par, medan figur 8 visar motsvarande bedömning av fraser som inte utpekar typiska par-referenter. Därefter visas i figur 9 vilken speciesform informanterna föredrar i meningarna med respektive utan naturlig eller kontextuell parförkomst i figur 9.

Figur 7. Acceptansbedömning av meningar konstruerade med båda + substantiviskt huvudord med referenter som inte naturligt eller kontextuellt förekommer i par

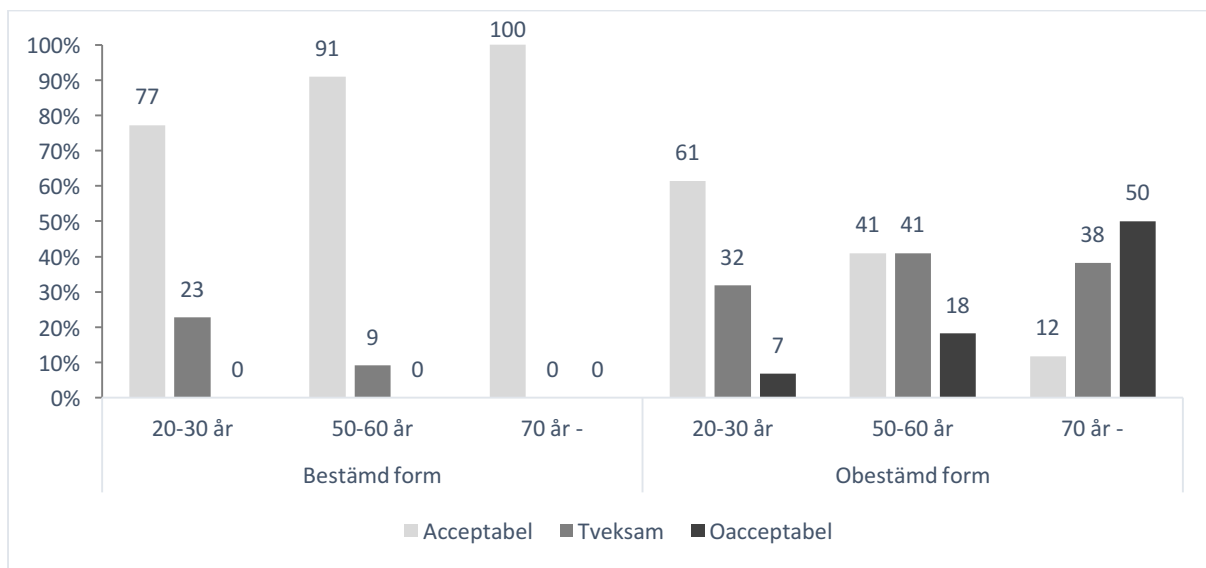
Figur 8. Acceptansbedömning av meningar konstruerade med båda + substantiviskt huvudord med referenter som naturligt eller kontextuellt förekommer i par

Figur 9. Preferensbedömning av meningarna A–D (parförekomst)

Informanterna i samtliga åldersgrupper verkar ha lättare för att acceptera att substantivet står i obestämd form om nominalfrasens huvudord har referenter vilka naturligt eller kontextuellt förekommer i par. Tre av meningarna som skulle ha givit mest uppsving för statistiken till fördel för obestämd form i parförhållanden har som bekant tagits ur leken pga. att de är lexikaliserade uttryck, och troligen var det faktum att deras referenter ofta förekom i par en starkt bidragande faktor till att de blev lexikaliserade från början.

Två av meningarna är av det slaget att deras referenter skulle kunna uppfattas som lite ”halv-generiska”: *De svenska reglerna ger båda föräldrarna/föräldrar samma rätt att vara hemma med sina barn* och *Hon har intervjuat tio par där båda makarna/makar har krävande arbeten och satsar på karriären* (den första mer så än den andra). Eftersom jag såg att inställningen till obestämd form av substantivet generellt var ovanligt hög i de två meningarna har jag valt att analysera dem för sig, se figur 10.

Figur 10. Acceptansbedömning: Båda – ”halvgeneriska”

En av informanterna har kommenterat i enkäten att det i meningen *De svenska reglerna ger båda föräldrarna/föräldrar samma rätt att vara hemma med sina barn* känns som att meningen får lite olika innebörd beroende på vilken speciesform *föräldrar* har. Informanten menade att det känns mer som något allmängiltigt som gäller för alla föräldrar om man använder obestämd form, och mer som att yttrandet gäller två specifika föräldrar om man använder bestämd form.

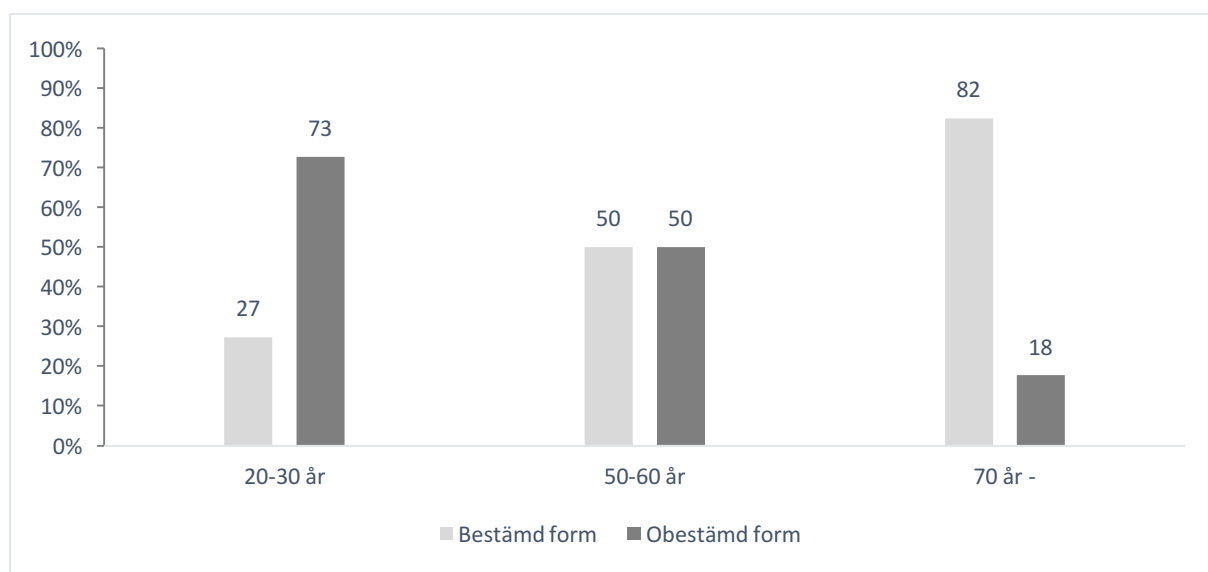
Jämfört med hur acceptansen av obestämd form ser ut generellt i grupp A-D (se figur 2) har informanterna mellan 20 och 30 och mellan 50 och 60 mycket hög acceptans för obestämd form vid halvgenerisk referens. När det gäller meningarna i grupp A–D sammantaget accepterar 32% av den yngsta gruppen och 13 % av 50–60-gruppen obestämd form, och i bedömningen av meningarna med halvgenerisk referens är det 61 % av de yngsta och 41 % av de 50–60-åringarna som accepterar obestämd form. I den äldsta informantgruppen syns en liten tendens till samma mönster, men där skiljer det bara 8 procentenheter mellan acceptansen av obestämd form i den allmänna gruppen A-D (figur 2) och acceptansen av obestämd form i de halvgeneriska meningarna ovan.

4.1.5 Halvt lexikaliserade uttryck

Uttrycken *båda parter*, *båda sidor* och *båda håll* beskrivs av SAG som halvt lexikaliserade (SAG 2:378), vilket innebär att det är vedertaget sedan länge använda dem både med och utan bestämd slutartikel på substantivet. De fanns huvudsakligen med i enkäten för att informanterna inte skulle tänka att det fanns en regel och rätta sina svar efter den, istället för att i varje enskilt

fall låta språkkänslan styra. I de olika åldersgruppernas bedömningar av de halvt lexikaliserade uttrycken går det dock att se mönster som är intressanta, varför jag har valt att ändå redovisa dessa.

Av den här undersökningen att döma verkar *båda parter* vara det uttryck som är längst gånget i lexikaliseringsprocessen. Det är bara ett par stycken i den äldsta åldersgruppen som anser att konstruktionen med obestämd form är oacceptabel. I acceptansbedömningen av *båda håll* råder det hög acceptans i alla åldersgrupperna för båda speciesformerna, även om det är fler som accepterar den bestämda formen (möjligen har det här att göra med att meningen med *båda håll* i enkäten hade informell karaktär, vilket det ju har visat sig kan påverka bedömningen till fördel för bestämd form). Mest intressant blir det när man tittar på hur informanterna bedömer uttrycket *båda sidor*, se figur 11.

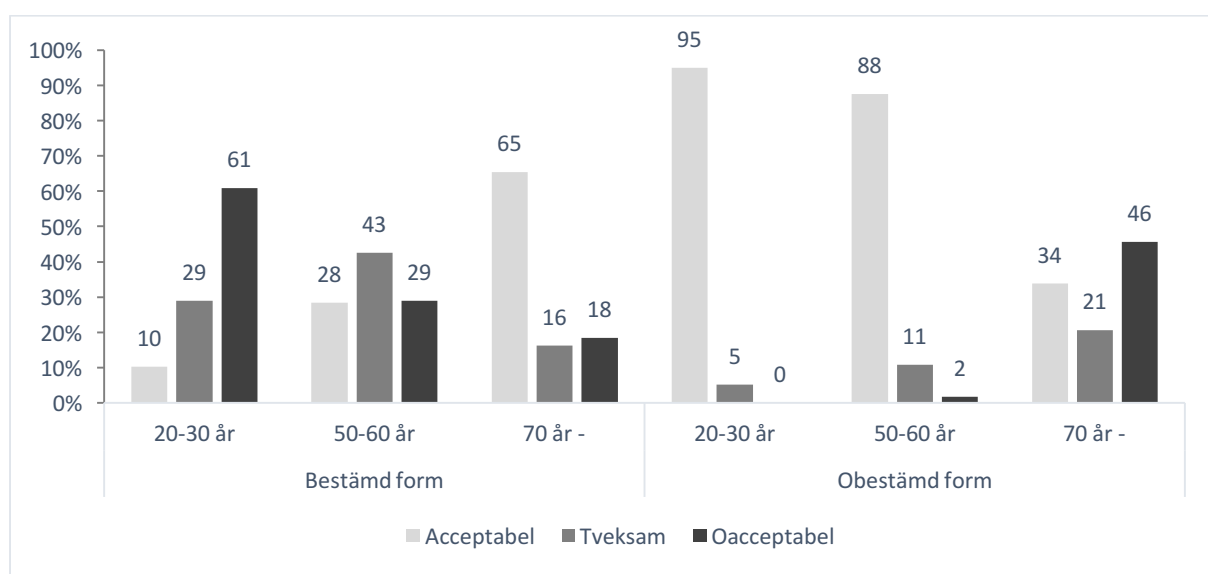
Figur 11. Preferensbedömning av båda sidor

Figur 11 visar hur många procent av informanterna i vardera åldersgruppen som föredrar bestämd respektive obestämd form av substantivet i uttrycket *båda sidor*. Av resultatet att döma verkar det ha skett ett skifte i vilket alternativ språkbrukarna föredrar. Av de äldsta informanterna anser 82 % att *båda sidorna* är att föredra framför *båda sidor*. I mellangruppen är det förhållandet 50/50, och i den yngsta gruppen har förhållandet skiftat. Där är det istället 73 % av informanterna som föredrar *båda sidor* framför *båda sidorna*. Resultatet från informanternas bedömningar av *båda sidor/sidorna* skulle kunna ses som en indikation på att *båda sidor* är på väg mot fullständig lexikalisering.

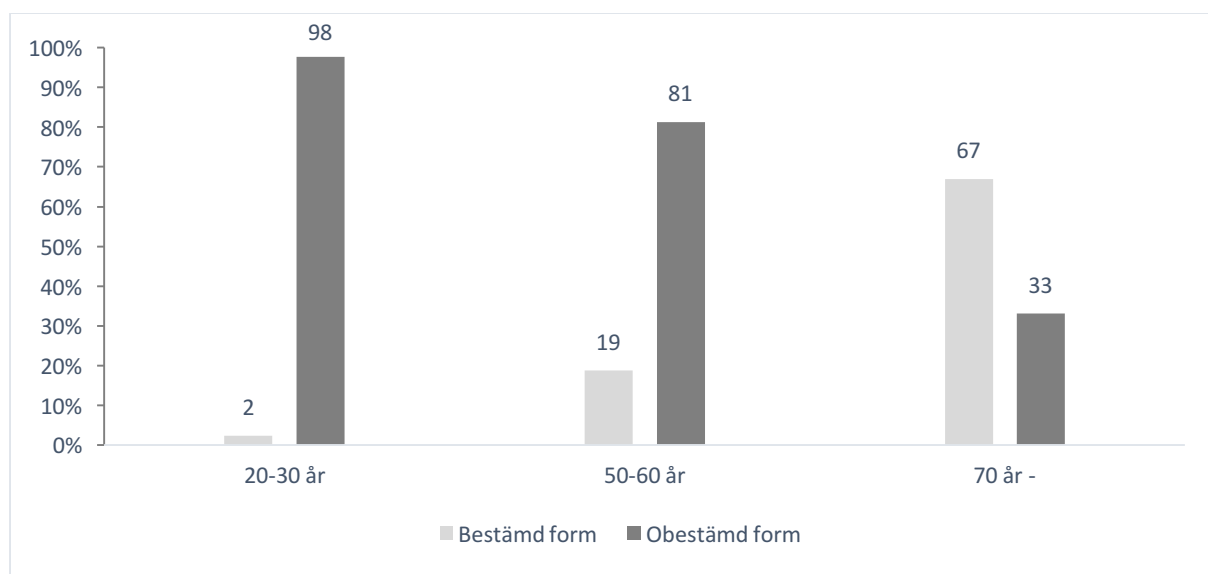
4.2 Resultat av enkätundersökningen för vardera

Meningarna i enkäten som innehöll nominalfraser med inledande *vardera* varierade med avseende på formalitet och vad jag kallar naturlig eller kontextuell parförekomst (hälften av meningarna hade ett huvudord i nominalfrasen vars referent naturligt eller kontextuellt förekom i par, som i ”Två stora hål ovanför hälarna i vardera skon/sko gjorde att vatten trängde in i sulorna”, hälften hade det inte, som i ”Vi ska sälja 140 biljetter till vardera konserten/konsert”).

I figur 12 presenteras först resultatet för informanternas acceptansbedömningar av samtliga meningar med *vardera*, och därefter i figur 13 resultatet för vilken speciesform informanterna i de olika åldersgrupperna föredrar.

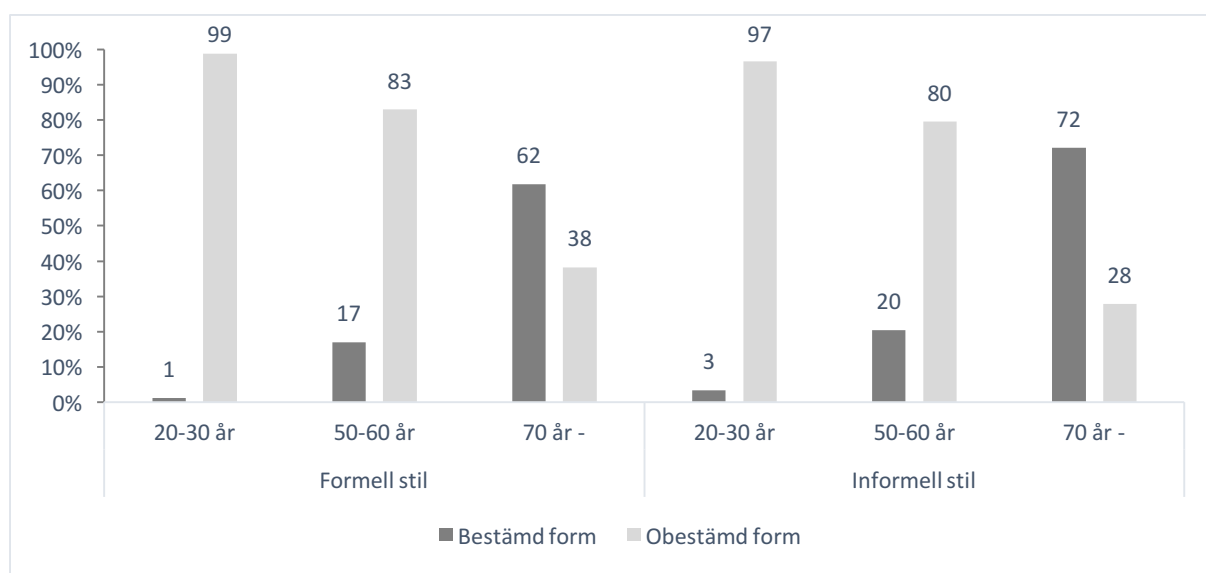
Figur 12. Acceptansbedömning: Vardera

Figur 13. Preferensbedömning: Vardera

Det framgår varken i SAG eller SAOB att konstruktionen <vardera + substantiv i obestämd form> existerar i bruket. Ändå är det enligt min undersökning 98 % av informanterna i den yngsta gruppen och 81 % av informanterna i mellangruppen som föredrar obestämd form av substantivet efter *vardera*. I den äldsta informantgruppen det däremot en majoritet, 67 %, som föredrar den traditionella bestämda formen av substantivet efter *vardera*.

Enligt vad som går att uttyda i det här materialet verkar naturlig eller kontextuell parförekomst inte vara en faktor som påverkar informanternas acceptansbedömning. Möjligen kan jag dra slutsatsen att 20–30-årsgruppen och 50–60-årsgruppen var lite mer skeptiska än vanligt till konstruktionerna med bestämd form om referenten inte naturligt eller kontextuellt förekom i par. Däremot fick jag ett lite mer tydligt resultat när jag jämförde vilken speciesform informanterna föredrog i meningarna med formell karaktär och vilken de föredrog i meningarna med informell karaktär, se figur 14.

Figur 14. Preferens: *Vardera* – formalitet

Här går det att uttyda en viss tendens till att informanterna lättare accepterar bestämd form om meningen har informell karaktär än om den har formell karaktär. För grupperna 20–30 år och 50–60 år är tendensen väldigt liten, 3 procentenheter, men hos de äldre är skillnaden lite större, 10 procentenheter. Detta tyder på att de äldsta informanterna i den här undersökningen föredrar den traditionella bestämda formen av substantivet efter *vardera* i högre grad om meningen har informell karaktär.

5 Diskussion

Syftet med den här uppsatsen har varit att undersöka om det håller på att ske en förändring vad gäller det substantiviska huvudordets speciesform i fraser med inledande *båda* och *vardera*, och vilka principer som i så fall verkar styra språkbrukarnas acceptans av och preferens för speciesform.

Att det håller på att ske en språkförändring är i mitt material tydligt, särskilt vad gäller *vardera*. I informantgruppen 20–30 år föredrar 98 % av dem att använda obestämd form av substantivet efter *vardera*, och 61 % av dem uttrycker att den enligt SAG korrekta bestämda formen är direkt oacceptabel. Med 81 % preferens för obestämd form efter *vardera* ligger 50–60-årsgruppens språkkänsla i det här avseendet närmare de yngsta informanternas språkkänsla än de äldres. I den äldsta informantgruppen föredrar majoriteten, 61 %, att substantivet står i bestämd form efter *vardera*. I den äldsta gruppen var de flesta runt 80 år, några var 85 år eller äldre, men inte heller bland dem var alltså preferensen för bestämd form så nära 100 % som kanske vore att vänta med tanke på att SAG beskriver bestämd form som det enda möjliga valet av speciesform efter *vardera*.

Vad gäller vilka preferenser som verkar styra informanternas språkkänsla kan jag se en viss tendens till att den äldsta gruppen föredrog bestämd form efter *vardera* i högre grad om meningen hade informell karaktär än om den hade formell karaktär, vilket är ett stöd för min hypotes att acceptansen och preferensen för obestämd form ökar med ökad formalitetsgrad. För de yngre informantgrupperna verkar det inte spela så stor roll – de tycker att bestämd form är lika fel oavsett vilken formalitetsgrad meningen har.

Även med *båda* kan jag konstatera att det verkar vara en språkförändring på gång, även om den inte har gått lika långt som för *vardera*. Bland de äldsta informanterna är det några enstaka, 4 % i den övergripande bedömningen, se figur 2, som accepterar obestämd form av substantivet efter *båda*, medan det är 13 % av informanterna 50–60-årsgruppen och 32 % av informanterna i den yngsta gruppen som gör det.

Meningens formalitetsgrad verkar vara en faktor som spelar roll för den mellersta och den yngsta åldersgruppen. De är mer positivt inställda till obestämd form efter *båda* om meningen har formell karaktär: 19 % av informanterna i den yngsta gruppen har till och med uttryckt att de föredrar att substantivet står i obestämd form om meningen har formell karaktär, och 9 % av dem föredrar obestämd form om meningen har informell karaktär. Meningens formalitetsgrad verkar spela mindre roll för informanterna i mellangruppen (9 % föredrar obestämd form när

meningen har formell karaktär, och 3 % när meningen har informell karaktär) och i stort sett ingen roll för informanterna i den äldsta gruppen. I den äldsta informantgruppen var det en informant som var skeptisk genom hela enkäten till meningarna som av de andra informanterna var otvetydigt acceptabla, vilket har lett till att den äldsta gruppen aldrig kommer upp till 100 % i acceptans av bestämd form.

Vad gäller referenternas naturliga eller kontextuella parförhållande går det att se i stort sett samma tendenser som beträffande formalitet: de yngsta är mest positiva till obestämd form och de är den grupp som mest varierar sina bedömningar beroende på kontext. Informanterna 20–30-årsgruppen är mer positiva till obestämd form om substantivets referenter naturligt eller kontextuellt förekommer i par. Mellangruppen är mindre positiva generellt till obestämd form och deras bedömningar varierar inte lika mycket med avseende på referenternas parförhållande. De äldsta informanterna är mycket skeptiska till obestämd form och varierar inte sina svar särskilt mycket alls med avseende på parförhållande (även om tendensen som går att se är densamma som för övriga grupper). Två av meningarna i enkäten som har referenter vilka naturligt eller kontextuellt förekommer i par bidrar starkt till acceptansen av obestämd form, och troligen beror detta på att de kan tolkas som lite halvt generiska, alltså mer allmängiltiga än de andra. I det här materialet ser det ut som att parförhållande påverkar informanternas bedömningar mer än formalitetsgrad, men det skulle alltså kunna vara ett resultat av referenternas halvt generiska karaktär snarare än deras naturliga eller kontextuella parförhållande.

Bedömningarna av meningarna med ett adjektiv mellan *båda* och det substantiviska huvudordet ledde huvudsakligen till att jag kan konstatera att informanterna inte är helt främmande för en sådan konstruktion, vilken inte har någon markering som traditionellt klassas som definit. Detta i sig skulle kunna tolkas som att *båda* är på väg att uppfattas som en formellt definit determinerare. Eftersom det är tydligt att konstruktionen inte är gångbar för en stor del av mina informanter har jag dock valt att inte dra några vidare slutsatser av informanternas bedömningar av meningarna med adjektivattribut.

En av tendenserna jag kan se genomgående i resultatet är att de äldsta informanterna, när det kommer till *båda*, inte varierar sina bedömningar lika mycket som de yngre beroende på kringliggande faktorer. För dem är obestämd form efter *båda* ofta bara fel, och inte en bedömning som man gör från fall till fall. Carin Östman presenterar i *Den korta svenskan: om reducerade ordformers inbrytning i skriftspråket under nysvensk tid* en modell som visar att detta mönster är typiskt för språk i förändring (Östman 1992:213). Väldigt förenklat kan man säga att ett ord till en början har ett fast användningssätt, sedan kommer en period där en yngre generation börjar använda ordet olika beroende på sammanhang, och till sist har ordet antingen fått två

olika fasta användningsområden eller landat i ett nytt. Samma tendens som går att se med *båda* går att även se med *vardera*, men där är förhållandet omvänt. De yngre tycker i stort sett alltid att bestämd form är fel, och de äldre varierar sina svar lite mer beroende på meningens formalitetsgrad. Detta skulle kunna tyda på att *vardera* i attributiv funktion för unga språkbrukare har landat i sin nya konstruktion, och måste följas av ett substantiv i obestämd form.

6 Avslutning

För att säkrare kunna fastställa hur långt dessa förändringar med *båda* och *vardera* har gått, och för att få starkare indikationer på vilka faktorer som styr dem, behövs fler och mer omfattande undersökningar av det här slaget. Med det sagt är uppsatsens resultat en tydlig indikation på att det faktiskt sker förändringar med konstruktionerna jag har undersökt. Angående hur det kan bli så, och vad språklig förändring egentligen innebär skriver Benjamin Lyngfelt:

De [den uppväxande generationen] präglas av delvis andra språkliga erfarenheter och gör därför delvis andra språkliga generaliseringar. Det blir därmed fler och fler talare som använder nya språkdrag eller saknar gamla. Det vi uppfattar som att språket förändras handlar alltså snarare om att grammatiken skiljer sig åt mellan talare från olika generationer".
(Lyngfelt, ms, 2015:7)

Det tydligaste resultatet jag har fått fram är just att det är stor skillnad mellan de yngsta och de äldsta informanternas bedömningar; de yngsta är generellt mycket mer positiva till obestämd form än vad de äldsta är. Generationernas språkkänsla och inre grammatik skiljer sig från varandra, vilket innebär att språket i det här avseendet troligen håller på att förändras i riktning mot en högre acceptans av, och i vissa fall till och med preferens för, substantiv i obestämd form efter *båda* och *vardera*.

Referenser

- Källström, Roger, 2010: Alla 65 år. I: *Bo65. Festskrift till Bo Ralph*, red. av Kristinn Jóhannesson m.fl. *Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning* 39. Göteborg. S. 146–154
- Loman, Bengt, 1956: Om relationen mellan ordföljd och betydelse hos framförställda attributiva bestämningar till substantiviska huvudord. I: *Arkiv för nordisk filologi* 71. S. 218–244.
- Lyngfelt, Benjamin, manus, 2015: *Grammatik + Frasstruktur, argumentstruktur och informationsstruktur*. Manuskript. Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- SAG = *Svenska Akademiens grammatik*. Se Teleman, Hellberg & Andersson.
- SAOB (*Svenska Akademiens ordbok*) = *Ordbok över svenska språket utg. av Svenska Akademien*. 1–. 1898–. Lund: Gleerupska universitetsbokhandeln.
- Språkbanken. <https://spraakbanken.gu.se/>. Hämtades under mars månad år 2017.
- Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik, 1999: *Svenska Akademiens grammatik*. Del 1–4. Stockholm: Norstedts.
- Ågren, Karl 1912: *Om användningen av bestämd slutartikel i svenskan*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Östman, Carin, 1992: *Den korta svenskan: om reducerade ordformers inbrytning i skriftspråket under nysvensk tid*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 30. Uppsala: Institutionen för nordiska språk.

Bilaga 1: Enkätens utformning

Informanterna fyllde i en elektronisk enkät. På första sidan fick de uppge modersmål och ålder. Därefter följde en sida (se nedan) med en informerande text om enkäten och hur den skulle fyllas i, samt den första frågan i enkäten. Som synes nedan ombads informanterna alltså först bedöma mening A, och därefter mening B, efter skalan acceptabel – tveksam – oacceptabel. Därefter fick de fylla i vilken av meningarna som var att föredra. Efter att ha bedömt de 28 meningsparen gavs informanterna möjlighet att kommentera sina svar eller enkäten i stort i ett kommentarsfält på sista sidan.

Enkät C-uppsats

*Obligatorisk

Här börjar enkäten

Nedan presenteras 28 meningpar. Jag vill att du bedömer dels varje mening för sig, dels vilken mening i varje meningpar du tycker låter bäst. För tydlighetens skull vill jag att du fyller i vilken mening du tycker är bäst även om du har fyllt i att den ena är acceptabel och den andra oacceptabel.

Kom ihåg att dina svar inte bedöms som rätt eller fel! Jag är intresserad av vad din språkkänsla säger, så låt dig inte påverkas av vad någon annan svarar.

I slutet av enkäten kommer det att finnas utrymme för dig att uttrycka dig fritt i skrift om du vill kommentera dina svar på något sätt. Tack för att du medverkar!

Fråga 1. *

	Acceptabel	Tveksam	Oacceptabel
A. Det är viktigt att båda parterna är nöjda med överenskommelsen.	☐	☐	☐
B. Det är viktigt att båda parter är nöjda med överenskommelsen.	☐	☐	☐

Vilken mening är att föredra? *

Alternativ A

Alternativ B

BAKÅT **NÄSTA** Sidan 2 av 31

Skicka aldrig lösenord med Google Formulär

Bilaga 2: Meningarna i enkäten

Nedan följer en uppställning av alla de meningar som informanterna ombads bedöma i enkäten. Först står meningarna med *båda* och därefter meningarna med *vardera*.

Meningarna med *båda*

A. Formell stil → utan adjektiv → naturlig eller kontextuell parförekomst

- *De svenska reglerna ger båda föräldrarna/föräldrar samma rätt att vara hemma med sina barn.*
- *Det är viktigt att båda parterna/parter är nöjda med överenskommelsen.*
- *Hon har intervjuat tio par där båda makarna/makar har krävande arbeten och satsar på karriären.*

B. Formell stil → utan adjektiv → ej naturlig eller kontextuell parförekomst

- *Hovrätten friade på onsdagen båda männen/män.*
- *Poliserna tror att det är samma man som överfallit båda kvinnorna/kvinnor.*
- *Vid båda högmässorna/högmässor officierar kyrkoherde Karin Dahlgren.*

C. Informell stil → utan adjektiv → naturlig eller kontextuell parförekomst

- *Han kom in tjutande med blödande skrapsår på båda handflatorna/handflator.*
- *Ska du ta hål i båda öronen/öron eller bara det ena?*
- *Jag tittar alltid åt båda hållen/håll innan jag går över en gata.*

D. Informell stil → utan adjektiv → ej naturlig eller kontextuell parförekomst

- *När jag kom ut igen med kameran var båda igelkottarna/igelkottar borta.*
- *Om det inte blir för jobbigt tänker jag läsa båda utbildningarna/utbildningar på heltid.*
- *När jag kom hem var båda barnen vakna och barnvakten sov i soffan.*

E. Formell stil → med adjektiv → naturlig eller kontextuell parförekomst

- *Marie Granlund (S) håller med om att båda politiska sidor/sidorna delar på ansvaret.*
- *Båda nyblivna föräldrarna/föräldrarna till den första så kallade "bilbebis" mår efter omständigheterna bra.*

F. Formell stil → med adjektiv → ej naturlig eller kontextuell parförekomst

- *Där sänder båda statliga kanalerna/kanaler reklam på bästa sändningstid.*
- *Båda möjliga kandidaterna/kandidater har gedigen erfarenhet av projektledning.*

G. Informell stil → med adjektiv → naturlig eller kontextuell parförekomst

- *Båda små tvillingarna/tvillingar låg och sov tungt i vagnen.*
- *Hon sparkade i luften med båda knubbiga små ben/benen och skrattade högt.*

H. Informell stil → med adjektiv → ej naturlig eller kontextuell parförekomst

- *Jag lyckades avvärja båda potentiella katastrofer/katastroferna på bröllopet och det blev ganska lyckat till slut.*
- *Om man promenerar runt båda små sjöarna/sjöar blir det ungefär 6 km.*

Meningarna med vardera

I. Formell stil → naturlig eller kontextuell parförekomst

- *Ett körfält är avstängt i vardera riktningen/riktning på Angeredsleden.*
- *Med en kniv i vardera handen/hand krävde rånaren 1000 kronor av butiksbiträdet.*

J. Formell stil → ej naturlig eller kontextuell parförekomst

- *På mötet delade ordföranden ut en kopia av dagordningen till vardera medlemmen/medlem.*
- *Flickornas föräldrar krävde att få 10 000 kronor tillbaka för vardera resenären/resenär från STS språkresor.*

K. Informell stil → naturlig eller kontextuell parförekomst

- *Jag tryckte upp en bomullstuss i vardera näsborren/näsborre för att stoppa blodet.*
- *Två stora hål ovanför hälarna i vardera skon/sko gjorde att vatten trängde in i sulorna.*

L. Informell stil → ej naturlig eller kontextuell parförekomst

- *På påskafton fick barnen varsitt påskägg med femton godisbitar i vardera ägg/ägget.*
- *Vi ska sälja 140 biljetter till vardera konserten/konsert.*

Bilaga 3: Sammanställning av enkätsvaren

Nedan följer en redovisning av hur informanterna i de olika åldersgrupperna bedömde samtliga meningar i enkäten. Först redovisas bedömningarna av meningarna med *båda*, och därefter av meningarna med *vardera*.

*Båda***A. Formell - utan adjektiv - par**

1. Det är viktigt att båda parterna/partner är nöjda med överenskommelsen.
5. Hon har intervjuat tio par där båda makarna/makar har krävande arbeten och satsar på karriären.
16. De svenska reglerna ger båda föräldrarna/föräldrar samma rätt att vara hemma med sina barn.

20-30 år		Ok	?	*	Pref.
1.	Best.	9	7	1	4
	Obest.	17	0	0	13
5.	Best.	12	5	0	11
	Obest.	10	7	0	6
16.	Best.	14	3	0	11
	Obest.	10	6	1	6
	Tot. best.	35	15	1	26
	Tot. obest.	37	13	1	25
	Tot. best. %	69%	29%	2%	51%
	Tot. obest. %	73%	25%	2%	49%
50-60 år		Ok	?	*	Pref.
1.	Best.	7	10	0	4
	Obest.	14	3	0	13
5.	Best.	14	3	0	14
	Obest.	7	5	5	3
16.	Best.	16	1	0	13
	Obest.	9	7	1	4
	Tot. best.	37	14	0	31
	Tot. obest.	30	15	6	20
	Tot. best. %	73%	27%	0%	61%
	Tot. obest. %	59%	29%	12%	39%
70 år -		Ok	?	*	Pref.
1.	Best.	7	5	5	3
	Obest.	16	0	1	14
5.	Best.	17	0	0	17
	Obest.	2	5	10	0
16.	Best.	17	0	0	16
	Obest.	2	8	7	1
	Tot. best.	41	5	5	36
	Tot. obest.	20	13	18	15
	Tot. best. %	80%	10%	10%	71%
	Tot. obest. %	39%	25%	35%	29%

Båda

B. Formella - utan adjektiv - ej par

8. Hovrätten friade på onsdagen båda männen/män.
13. Polisen tror att det är samma man som överfallit båda kvinnorna/kvinnor.
19. Vid båda högmässorna/högmässor officierar kyrkoherde Karin Dahlgren.

20-30 år		Ok	?	*	Pref.
8.	Best.	15	2	0	15
	Obest.	2	2	13	2
13.	Best.	16	1	0	16
	Obest.	2	5	10	1
19.	Best.	17	0	0	16
	Obest.	4	5	8	1
	Tot. best.	48	3	0	47
	Tot. obest.	8	12	31	4
	Tot. best. %	94%	6%	0%	92%
	Tot. obest. %	16%	24%	61%	8%
50-60 år		Ok	?	*	Pref.
8.	Best.	16	1	0	17
	Obest.	0	2	15	0
13.	Best.	15	2	0	17
	Obest.	0	4	13	0
19.	Best.	16	1	0	15
	Obest.	2	5	10	2
	Tot. best.	47	4	0	49
	Tot. obest.	2	11	38	2
	Tot. best. %	92%	8%	0%	96%
	Tot. obest. %	4%	22%	75%	4%
70 år -		Ok	?	*	Pref.
8.	Best.	17	0	0	17
	Obest.	0	1	16	0
13.	Best.	16	1	0	17
	Obest.	0	1	16	0
19.	Best.	17	0	0	17
	Obest.	0	4	13	0
	Tot. best.	50	1	0	51
	Tot. obest.	0	6	45	0
	Tot. best. %	98%	2%	0%	100%
	Tot. obest. %	0%	12%	88%	0%

Båda

C. Informella - utan adjektiv - par

4. Ska du ta håll i båda öronen/öron eller bara det ena?
14. Jag tittar alltid åt båda hållen/håll innan jag går över gatan.
23. Han kom in tjutande med blödande skrapsår på båda handflatorna/handflator.

20-30 år	Ok	?	*	Pref.
4 Best.	17	0	0	17
Obest.	2	4	11	0
14 Best.	14	3	0	11
Obest.	9	4	4	6
23 Best.	16	1	0	13
Obest.	8	5	4	4
Tot. best.	47	4	0	41
Tot. obest.	19	13	19	10
Tot. best. %	92%	8%	0%	80%
Tot. obest. %	37%	25%	37%	20%
50-60 år	Ok	?	*	Pref.
4. Best.	15	2	0	16
Obest.	1	3	13	1
14. Best.	15	2	0	11
Obest.	11	4	2	6
23. Best.	17	0	0	17
Obest.	2	11	4	0
Tot. best.	47	4	0	44
Tot. obest.	14	18	19	7
Tot. best. %	92%	8%	0%	86%
Tot. obest. %	27%	35%	37%	14%
70 år -	Ok	?	*	Pref.
4 Best.	16	1	0	17
Obest.	0	3	14	0
14 Best.	14	3	0	12
Obest.	7	4	6	5
23 Best.	17	0	0	17
Obest.	1	8	8	0
Tot. best.	47	4	0	46
Tot. obest.	8	15	28	5
Tot. best. %	92%	8%	0%	90%
Tot. obest. %	16%	29%	55%	10%

Båda

D. Informella - utan adjektiv - ej par

17. Om det inte blir för jobbigt tänker jag försöka läsa båda utbildningarna/utbildningar på heltid.
20. När jag kom ut igen med kameran var båda igelkottarna/igelkottar borta.
28. När jag kom hem var båda barnen/barn vakna och barnvakten sov i soffan.

20-30 år	Ok	?	*	Pref.
17. Best.	16	1	0	15
Obest.	3	5	9	2
20. Best.	17	0	0	16
Obest.	4	4	9	1
28. Best.	17	0	0	16
Obest.	3	6	8	1
Tot. best.	50	1	0	47
Tot. obest.	10	15	26	4
Tot. best. %	98%	2%	0%	92%
Tot. obest. %	20%	29%	51%	8%
50-60 år	Ok	?	*	Pref.
17. Best.	17	0	0	17
Obest.	1	7	9	0
20. Best.	17	0	0	16
Obest.	1	5	11	1
28. Best.	17	0	0	17
Obest.	1	7	9	0
Tot. best.	51	0	0	50
Tot. obest.	3	19	29	1
Tot. best. %	100%	0%	0%	98%
Tot. obest. %	6%	37%	57%	2%
70 år -	Ok	?	*	Pref.
17. Best.	17	0	0	17
Obest.	0	4	13	0
20. Best.	17	0	0	17
Obest.	2	3	12	0
28. Best.	17	0	0	17
Obest.	0	2	15	0
Tot. best.	51	0	0	51
Tot. obest.	2	9	40	0
Tot. best. %	100%	0%	0%	100%
Tot. obest. %	4%	18%	78%	0%

Båda

E. Formella - med adjektiv - par

10. Marie Granlund (S) håller med om att båda politiska sidorna/sidor delar ansvaret.

22. Båda nyblivna föräldrarna/föräldrar till den första så kallade "bilbebisen" mår efter omständigheterna bra.

20-30 år		Ok	?	*	Pref.
10.	Best.	7	7	3	4
	Obest.	12	5	0	13
22.	Best.	14	3	0	14
	Obest.	4	6	7	3
	Tot. best.	21	10	3	18
	Tot. obest.	16	11	7	16
	Tot. best. %	62%	29%	9%	53%
	Tot. obest. %	47%	32%	21%	47%

50-60 år		Ok	?	*	Pref.
10.	Best.	10	4	3	7
	Obest.	10	4	3	10
22.	Best.	13	4	0	13
	Obest.	4	8	5	4
	Tot. best.	23	8	3	20
	Tot. obest.	14	12	8	14
	Tot. best. %	68%	24%	9%	59%
	Tot. obest. %	41%	35%	24%	41%

70 år -		Ok	?	*	Pref.
10.	Best.	15	2	0	14
	Obest.	4	2	11	3
22.	Best.	12	2	3	12
	Obest.	4	4	9	5
	Tot. best.	27	4	3	26
	Tot. obest.	8	6	20	8
	Tot. best. %	79%	12%	9%	76%
	Tot. obest. %	24%	18%	59%	24%

Båda

F. Formella - med adjektiv - ej par

24. Där sänder båda statliga kanalerna/kanaler reklam på bästa sändningstid.

27. Båda möjliga kandidaterna/kandidater har gedigen erfarenhet av projektledning.

20-30 år	Ok	?	*	Pref.
24. Best.	13	3	1	13
Obest.	5	5	7	4
27. Best.	7	6	4	6
Obest.	14	1	2	11
Tot. best.	20	9	5	19
Tot. obest.	19	6	9	15
Tot. best. %	59%	26%	15%	56%
Tot. obest. %	56%	18%	26%	44%
50-60 år	Ok	?	*	Pref.
24. Best.	15	1	1	14
Obest.	7	7	3	3
27. Best.	8	8	1	7
Obest.	11	4	2	10
Tot. best.	23	9	2	21
Tot. obest.	18	11	5	13
Tot. best. %	68%	26%	6%	62%
Tot. obest. %	53%	32%	15%	38%
70 år -	Ok	?	*	Pref.
24. Best.	13	2	2	12
Obest.	5	6	6	5
27. Best.	12	1	4	12
Obest.	7	5	5	5
Tot. best.	25	3	6	24
Tot. obest.	12	11	11	10
Tot. best. %	74%	9%	18%	71%
Tot. obest. %	35%	32%	32%	29%

Båda

G. Informella - med adjektiv - par

7. Båda små tvillingarna/tvillingar låg och sov tungt i vagnen.

25. Hon sparkade i luften med båda knubbiga små benen/ben och skrattade högt.

20-30 år		Ok	?	*	Pref.
7.	Best.	15	2	0	17
	Obest.	2	4	11	0
25.	Best.	6	8	3	12
	Obest.	3	8	6	5
	Tot. best.	21	10	3	29
	Tot. obest.	5	12	17	5
	Tot. best. %	62%	29%	9%	85%
	Tot. obest. %	15%	35%	50%	15%
50-60 år		Ok	?	*	Pref.
7.	Best.	13	4	0	15
	Obest.	3	8	6	2
25.	Best.	11	5	1	13
	Obest.	3	9	5	4
	Tot. best.	24	9	1	28
	Tot. obest.	6	17	11	6
	Tot. best. %	71%	26%	3%	82%
	Tot. obest. %	18%	50%	32%	18%
70 år -		Ok	?	*	Pref.
7.	Best.	12	3	2	15
	Obest.	1	3	13	2
25.	Best.	13	3	1	15
	Obest.	3	4	10	2
	Tot. best.	25	6	3	30
	Tot. obest.	4	7	23	4
	Tot. best. %	74%	18%	9%	88%
	Tot. obest. %	12%	21%	68%	12%

Båda

H. Informella - med adjektiv - ej par

2. Om man promenerar runt båda små sjöarna/sjöar blir det ungefär 6 km.

11. Jag lyckades avvärja båda potentiella katastroferna/katastrofer på bröllopet och det blev ganska lyckat till slut.

20-30 år		Ok	?	*	Pref.
2.	Best.	16	5	1	20
	Obest.	0	7	15	2
11.	Best.	14	5	3	15
	Obest.	8	7	7	7
	Tot. best.	30	10	4	35
	Tot. obest.	8	14	22	9
	Tot. best. %	68%	23%	9%	80%
	Tot. obest. %	18%	32%	50%	20%
50-60 år		Ok	?	*	Pref.
2.	Best.	17	4	1	21
	Obest.	1	2	19	1
11.	Best.	18	2	2	17
	Obest.	8	9	5	5
	Tot. best.	35	6	3	38
	Tot. obest.	9	11	24	6
	Tot. best. %	80%	14%	7%	86%
	Tot. obest. %	20%	25%	55%	14%
70 år -		Ok	?	*	Pref.
2.	Best.	12	3	2	16
	Obest.	0	4	13	1
11.	Best.	13	1	3	14
	Obest.	3	5	9	3
	Tot. best.	25	4	5	30
	Tot. obest.	3	9	22	4
	Tot. best. %	74%	12%	15%	88%
	Tot. obest. %	9%	26%	65%	12%

*Vardera***I. Formella - par**

9. Ett körfält är avstängt i vardera riktningen/riktning på Angeredsleden.

15. Med en kniv i vardera handen/hand krävde rånaren 1000 kronor av butiksbiträdet.

20-30 år		Ok	?	*	Pref.
9.	Best.	4	5	13	1
	Obest.	21	1	0	21
15.	Best.	4	8	10	0
	Obest.	21	1	0	22
	Tot. best.	8	13	23	1
	Tot. obest.	42	2	0	43
	Tot. best. %	18%	30%	52%	2%
	Tot. obest. %	95%	5%	0%	98%
50-60 år		Ok	?	*	Pref.
9.	Best.	11	11	0	7
	Obest.	18	3	1	15
15.	Best.	7	12	3	4
	Obest.	20	2	0	18
	Tot. best.	18	23	3	11
	Tot. obest.	38	5	1	33
	Tot. best. %	41%	52%	7%	25%
	Tot. obest. %	86%	11%	2%	75%
70 år -		Ok	?	*	Pref.
9.	Best.	13	4	0	13
	Obest.	4	3	10	4
15.	Best.	13	1	3	13
	Obest.	5	7	5	4
	Tot. best.	26	5	3	26
	Tot. obest.	9	10	15	8
	Tot. best. %	76%	15%	9%	76%
	Tot. obest. %	26%	29%	44%	24%

*Vardera***J. Formella - ej par**

3. På mötet delade ordföranden ut en kopia av dagordningen till vardera medlemmen/medlem.
21. Flickornas föräldrar krävde att få 10 000 kronor tillbaka för vardera resenären/resenär från STS språkresor.

20-30 år		Ok	?	*	Pref.
3.	Best.	0	7	15	0
	Obest.	19	3	0	22
21.	Best.	0	8	14	0
	Obest.	21	1	0	22
	Tot. best.	0	15	29	0
	Tot. obest.	40	4	0	44
	Tot. best. %	0%	34%	66%	0%
	Tot. obest. %	91%	9%	0%	100%
50-60 år		Ok	?	*	Pref.
3.	Best.	2	9	11	1
	Obest.	21	1	0	21
21.	Best.	3	10	9	3
	Obest.	19	2	1	19
	Tot. best.	5	19	20	4
	Tot. obest.	40	3	1	40
	Tot. best. %	11%	43%	45%	9%
	Tot. obest. %	91%	7%	2%	91%
70 år -		Ok	?	*	Pref.
3.	Best.	6	6	5	8
	Obest.	7	2	8	9
21.	Best.	8	3	6	8
	Obest.	9	4	4	9
	Tot. best.	14	9	11	16
	Tot. obest.	16	6	12	18
	Tot. best. %	41%	26%	32%	47%
	Tot. obest. %	47%	18%	35%	53%

*Vardera***K. Informella - par**

18. Jag tryckte upp en bomullstuss i vardera näsborren/näsborre för att stoppa blodet.

26. Två stora hål i vardera skon/sko gjorde att vatten trängde in i sulorna.

20-30 år		Ok	?	*	Pref.
18.	Best.	3	5	14	1
	Obest.	21	1	0	21
26.	Best.	6	10	6	2
	Obest.	22	0	0	20
	Tot. best.	9	15	20	3
	Tot. obest.	43	1	0	41
	Tot. best. %	20%	34%	45%	7%
	Tot. obest. %	98%	2%	0%	93%
50-60 år		Ok	?	*	Pref.
18.	Best.	7	8	7	6
	Obest.	18	4	0	16
26.	Best.	12	7	3	7
	Obest.	18	3	1	15
	Tot. best.	19	15	10	13
	Tot. obest.	36	7	1	31
	Tot. best. %	43%	34%	23%	30%
	Tot. obest. %	82%	16%	2%	70%
70 år -		Ok	?	*	Pref.
18.	Best.	11	3	3	11
	Obest.	7	4	6	6
26.	Best.	13	4	0	13
	Obest.	4	4	9	4
	Tot. best.	24	7	3	24
	Tot. obest.	11	8	15	10
	Tot. best. %	71%	21%	9%	71%
	Tot. obest. %	32%	24%	44%	29%

*Vardera***L. Informella - ej par**

6. Vi ska sälja 140 biljetter till vardera konserten/konsert.

12. På påskafton fick barnen varsitt påskägg med femton godisbitar i vardera ägget/ägg.

20-30 år		Ok	?	*	Pref.
6.	Best.	0	2	20	0
	Obest.	21	1	0	22
12.	Best.	1	6	15	0
	Obest.	21	1	0	22
	Tot. best.	1	8	35	0
	Tot. obest.	42	2	0	44
	Tot. best. %	2%	18%	80%	0%
	Tot. obest. %	95%	5%	0%	100%
50-60 år		Ok	?	*	Pref.
6.	Best.	5	7	10	4
	Obest.	19	3	0	18
12.	Best.	3	11	8	1
	Obest.	21	1	0	21
	Tot. best.	8	18	18	5
	Tot. obest.	40	4	0	39
	Tot. best. %	18%	41%	41%	11%
	Tot. obest. %	91%	9%	0%	89%
70 år -		Ok	?	*	Pref.
6.	Best.	11	0	6	11
	Obest.	6	2	9	6
12.	Best.	14	1	2	14
	Obest.	4	2	11	3
	Tot. best.	25	1	8	25
	Tot. obest.	10	4	20	9
	Tot. best. %	74%	3%	24%	74%
	Tot. obest. %	29%	12%	59%	26%